

BUGUNGI KUNDA YOSH QIZLARNING OILA XAQIDAGI QADRIYATLARINI SUSTLASHIB KETISHIGA SABAB BO‘LAYOTGAN OMILLAR

Norqulova Farida Nomozovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti,

2- bosqich Psixologiya yunalishi talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada bugungi kunda yosh qizlarning oila haqidagi qadriyatlarini susaytirayotgan ijtimoiy, ma'naviy va madaniy omillar tahlil qilinadi. Ommaviy axborot vositalari, globallashuv, noto'g'ri hayotiy qarashlar, tarbiyadagi bo'shliqlar hamda ijtimoiy muhit ta'siri natijasida oilaviy qadriyatlarga bo'lgan munosabatning o'zgarishi yoritiladi. Shuningdek, bu jarayonning oldini olishda ta'lim-tarbiya, milliy an'analar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning ahamiyati ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: qizlar, oila, qadriyat, globallashuv, tarbiya, omillar, muhit, ta'sir.

Kirish:

Oila — jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutidir. Aynan oila orqali shaxsning tarbiyasi, qadriyatlari, ijtimoiy ong va mas'uliyat hissi shakllanadi. Ammo so'nggi yillarda yosh qizlarning oila haqidagi qarashlarida sezilarli o'zgarishlar, qadriyatlar susayishi, an'anaviy ijtimoiy rollarga nisbatan sovuqlik kuzatilmoqda. Bu holat nafaqat oilaviy, balki ijtimoiy barqarorlik uchun ham jiddiy xavf tug'diradi. Ushbu maqola aynan shu o'zgarishlarga sabab bo'layotgan asosiy omillarni tahlil qilishga qaratilgan.

Tahlil va natija

O'zbek jamiyatida oila qadriyatlari tarixan mustahkam bo'lib kelgan bo'lsa-da, globallashuv davrida bu tushunchalarga bo'lgan munosabat o'zgarib bormoqda. Qizlar orasida oila qurishni kechiktirish, ijtimoiy rollardan bosh tortish yoki karerani birinchi o'ringa qo'yish holatlari ko'paymoqda. Bu holat jamiyatning o'zgarayotgan ijtimoiy strukturasidan dalolat beradi. Shuningdek, ota-onalarning farzand bilan muloqoti susayishi, tarbiyada avtoritar yondashuv yoki befarqlik ham ushbu susayishga sabab bo'lmoqda.

O'zbek oilalarida ota-ona va farzandlar munosabatlarini sog'lomlashtirish – jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy barqarorligini ta'minlovchi eng muhim omillardan biridir. Oilada yuzaga keladigan nizolarni faqatgina jazolash yoki cheklash orqali emas, balki ma'naviy, tarbiyaviy va psixologik yondashuvlar orqali hal qilish zarur. Quyida asosiy yechimlar keltiriladi.

Ota-onalar farzandlari bilan erkin, ochiq va samimiy muloqot o'rnatishi zarur. Farzandning fikrini tinglash, uning qiziqishlarini inobatga olish o'zaro ishonchni kuchaytiradi. Har bir bolaga shaxs sifatida qarash, ularni kichik yoshdan fikr bildirishga o'rgatish muhim.

Oilada mehr-oqibat asosiy qadriyat bo'lib qolishi kerak. Farzandlar ota-onadan moddiy narsalardan ko'ra ko'proq mehr va e'tibor kutadi. Birgalikda vaqt o'tkazish, qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish – sog'lom ruhiy muhitning kafolati.

Ba'zi ota-onalar bolaga haddan ziyod qat'iy nazorat o'rnatadi, ayrimlari esa mutlaqo beparvo bo'ladi. Ikkala yondashuv ham zararli. Shu bois tarbiyada o'rtacha muvozanatni topish zarur: intizom va erkinlikni uyg'unlashtirish, bolaning yoshiga mos talablar qo'yish kerak.

O'zbek oilalarining barqarorligi asrlar davomida milliy an'ana va qadriyatlarga asoslangan. Kattaga hurmat, kichikka mehr, ota-onaga itoat – bular yosh avlodni yot ta'sirlardan asraydi. Shu bois ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va jamoat tashkilotlari orqali milliy qadriyatlarni keng targ'ib etish lozim.

Ko'plab oilalar muammolarni hal etishda mutaxassis yordamisiz qiynaladi. Shuning uchun maktab, mahalla va markazlarda psixologik maslahat xizmatlarini kengaytirish, ota-onalar va farzandlarga professional yordam ko'rsatish zarur. Bu xizmatlar orqali oilaviy nizolarning oldi olinadi.

Maktab va oliy ta'lim muassasalarida nafaqat fanlar, balki oilaviy qadriyatlar, ota-onaga hurmat, sog'lom munosabatlar haqida dars va seminarlar o'tkazilishi lozim. Yoshlarning ongiga oilaning muqaddas maskan ekanligini singdirish ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Mahalla – o'zbek jamiyatining eng muhim ijtimoiy bo'g'ini. Mahalla faollari, oqsoqollar va ayollar qo'mitalari oilaviy muammolarni erta aniqlashda, nizolarni hal etishda muhim vositachi bo'lishi kerak. Mahalla oilaviy totuvlik maktabiga aylanishi lozim.

Bugungi kunda yoshlarning ongiga ko'proq internet va televideniye ta'sir ko'rsatadi. Shu sababdan ijtimoiy tarmoqlarda sog'lom oilaviy munosabatlar, mehr-oqibat va tarbiya haqidagi kontentni ko'paytirish lozim. Axborot vositalari oilani buzadigan emas, uni mustahkamlovchi vosita bo'lishi zarur.

Ko'plab ota-onalar farzand tarbiyasida zamonaviy psixologik bilimlardan bexabar. Shu bois ota-onalar uchun maxsus seminarlar, treninglar va kurslar tashkil qilish foydali. Bu orqali ular bolalar psixologiyasi, o'smirlik davridagi o'zgarishlar va sog'lom muloqot sirlarini o'rganadi. Oilaviy muammolarni hal qilishda faqat oilaning o'zi emas, balki davlat va jamoatchilik hamkorligi ham muhim. Davlat siyosati doirasida oilani qo'llab-quvvatlash dasturlari, yoshlarni ish bilan ta'minlash, turmush sharoitini yaxshilash kabi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim.

O'zbek oilalarida ota-ona va farzandlar o'rtasidagi sog'lom munosabatlarning buzilishi nafaqat alohida bir oilaning, balki butun jamiyatning kelajagiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Zero, oila – shaxsni tarbiyalovchi, ijtimoiylashuvini ta'minlovchi eng muhim maskan hisoblanadi. Oila ichidagi muammolarni e'tiborsiz qoldirish – kelajakda katta ijtimoiy va ma'naviy inqirozlarga olib kelishi mumkin. Quyida asosiy oqibatlar tahlil qilinadi.

Mehr va e'tibordan mosuvo farzand o'zini qadrsiz his qiladi. Ota-onaning mehribonlik ko'rsatmasligi, ularni eshitmasligi natijasida bolada ma'naviy bo'shliq paydo bo'ladi. Bu bo'shliqni to'ldirish uchun u turli yot muhit yoki virtual olamga yuzlanadi. Natijada yoshlar orasida ma'naviy befarqlik, beparvolik, hatto hayotdan norozilik kayfiyati kuchayadi.

Ota-onaga hurmat qilish qadimdan o'zbek oilasining asosiy qadriyati hisoblangan. Ammo ota-onaning noto'g'ri tarbiyaviy yondashuvi yoki beparvoligi farzandda ularga nisbatan hurmatni kamaytiradi. Bunday farzand kelajakda ham ota-onasiga, ham kattalarga ehtiromsiz bo'lishi mumkin. Bu esa jamiyatda avlodlar o'rtasidagi hurmat rishtalarini zaiflashtiradi.

Muloqotning yo'qligi, psixologik zo'ravonlik yoki haddan ortiq nazorat ota-ona va farzand o'rtasida begonalashuvni keltirib chiqaradi. Oila a'zolari bir-biri bilan yashasa-da, ruhiy jihatdan uzoqlashadi. Bu esa oila institutining zaiflashuviga olib keladi.

Salbiy munosabatlar farzandlarda turli psixologik muammolarni yuzaga keltiradi:

past o'z-o'zini baholash;

depressiya;

tajovuzkorlik yoki haddan tashqari tortinchoqlik;

qo'rquv va ishonchsizlik.

Bunday psixologik muammolar yoshlarning kelajakdagi ta'limi, kasbiy rivoji va jamiyatga moslashuvini qiyinlashtiradi.

Oilaviy qadriyatlardan uzoqlashgan farzand ko'pincha noto'g'ri muhit ta'siriga tushib qoladi. Do'stlarning bosimi, internetdagi yot g'oyalar, zo'ravonlik yoki axloqsizlikni targ'ib qiluvchi axborotlar unga oson kirib boradi. Natijada yoshlar orasida chekish, spirtli ichimliklar, giyohvandlik, axloqsiz xatti-harakatlarga moyillik ortishi mumkin.

Ota-onasidan e'tibor ko'rmagan, mehr topmagan farzand ko'pincha ko'cha muhitiga beriladi. Bu esa jinoyatchilikka qo'shilish xavfini oshiradi. Statistik kuzatishlarga ko'ra, ko'plab jinoyatchilar bolalikda oilaviy zo'ravonlik, mehrsizlik yoki e'tiborsizlikni boshdan kechirgan bo'lishadi.

Milliy qadriyatlar oiladan oilaga, avloddan avlodga o'tadi. Ota-onaga hurmat, kattaga itoat, kichikka mehr – bular asrlar davomida uzviylikni ta'minlab kelgan. Agar ota-ona va farzand munosabatlari buzilsa, bu qadriyatlar uzilib qoladi. Natijada yoshlar milliy ildizlardan uzoqlashib, jamiyatda begona qarashlar kuchayadi.

Salbiy munosabatlar kuchaygan oilalarda ko‘pincha nizolar, urush-janjallar ortadi. Bu esa oilaning mustahkamligiga putur yetkazib, ajralishlar sonini ko‘paytirishi mumkin. Farzand esa bunday muhitda kattalashgani uchun keyinchalik o‘z hayotida ham oilaviy totuvlikni yaratishda qiynaladi.

Oilaviy muammolar faqat shu oilaning ichida qolib ketmaydi. Farzandlarning tarbiyasi zaiflashgan sayin jamiyatda:

jinoyatchilik, beparvolik, befarqlik, axloqiy inqiroz kuchayadi. Shunday qilib, oilaviy muammolar jamiyat muammosiga aylanadi.

Xulosa

Yosh qizlar orasida oila haqidagi qadriyatlarning sustlashuvi — kompleks ijtimoiy, madaniy va psixologik omillar ta’sirida shakllanmoqda. Bunga qarshi kurashish uchun quyidagilar tavsiya etiladi: Ta’lim tizimida oila qadriyatlariga oid darslar, seminarlar va ochiq muloqotlar joriy etilishi; Ijtimoiy tarmoqlarda oilaning ijobiy namunalarini ko‘rsatish; Oilada farzand bilan sog‘lom, ishonchli munosabatlarni rivojlantirish; Yoshlar bilan psixologik treninglar orqali oila haqidagi salbiy stereotiplarni bartaraf etish.

Shunday qilib, ota-ona va farzandlar o‘rtasidagi salbiy munosabatlarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Mehr va e’tibor, sog‘lom muloqot, milliy qadriyatlar, ta’lim va psixologik yordam uyg‘unlashganda oilaviy muammolar kamayadi. Oila – jamiyatning poydevori. Shu bois har bir ota-ona farzand tarbiyasini eng ulug‘ mas’uliyat sifatida qabul qilishi va unga mehr bilan yondashishi zarur.

ADABIYOTLAR

1. O‘rmonov To‘lqinjon Kimsanovich. Oilada ota-ona va farzand munosabatlarining ijtimoiy psixologik muammolari. Uzbek Scholar Journal, Vol.5 (2022), 34-37.
2. “Zamonaviy O‘zbek oilalarida ota-ona va farzandlar muloqotida yuzaga kelayotgan o‘zaro nizolar va ularning psixolingvistik tadqiqi” — O‘rinboyev Odiljon Ahmadovich.
3. Usmonova Nargiza Raximjonovna. O‘zbek oilasida oilaviy konfliktlar va ularning psixologik mexanizmlari. Ta’limning zamonaviy transformatsiyasi, 2025.
4. Jalolova Gulnora Xusanbayevna. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi va uning bolalar ruhiyatiga ta’siri. Ta’lim innovatsiyasi va integratsiyasi jurnali. (Web-Journal)
5. J. Zaynobiddinov. Oilada farzand tarbiyasida solishtiruvlarning farzandlarga psixologik ta’siri. Scientific Impulse. (Научный Импульс)
6. G‘ulomova Zebiniso Xamidovna. O‘zbek oilalarida ota-ona va farzandlar o‘zaro munosabatlarining psixologik xususiyatlari. Oriens jurnal, 2023. (Oriens).

7. Sayfiddinovich, K. R. (2021). Didactic bases of ethnopedagogical training of the future teacher in the educational field of university. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 2(11), 226-228.
8. Kulmamatova, F. (2025, February). YOSHLARDA DESTRUKTIV XULQ-ATVOR SHAKLLANISHINING MUAMMOLARI. In Innovate Conferences (pp. 6-10).
9. Sharafutdinova, K. G., Kulmamatova, F. K., & Haydarova, S. (2021). The role of cognitive psychology in the elimination of destructive behavior. Asian Journal Of Multidimensional Research, 10(4), 957-964.
10. Kulmamatova, F. (2025). PSYCHOCORRECTIONAL PROGRAM FOR ELIMINATING DESTRUCTIVE BEHAVIOR IN YOUTH. Interpretation and Researches. извлечено от <https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/3475>